

Kubinyi András: Tanulmányok Budapest történetéről I–II. kötet.
Szerk.: *Kenyeres István, Kis Péter, Sasfi Csaba.* Budapest Főváros Levéltára,
Budapest, 2009.

Kubinyi András életműve megkerülhetetlen a magyar középkorral foglalkozók számára. 1999-ben a *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon* című kötetnek örvendhettünk, 2007-ben a *Nándorfehérvártól Mohácsig* cím alatt a hadtörténeti írások jelentek meg, 2009-től pedig, – a szerző sajnálatosan korai elhunytá után – a főváros középkori történetével foglalkozó opusait egybegyűjtő két kötetet is kezünkben tarthatjuk. Igen öröndetes, hogy a gyakran nehezen fellelhető munkák e könyvekben összegyűjtve olvashatók, megkönnyítve Kubinyi életművének tanulmányozását. A kötet nagy értéke, hogy az idegen nyelven, többnyire külföldön megjelent tanulmányokat színvonalas magyar fordításban közli. Büszkén írhatjuk le itt, hogy a szerző évekig a *Tanulmányok Budapest Múltjából* főszerkesztőjeként tevékenykedett, s a kötet tanulmányai közül néhány e fórum hasábjain látott először napvilágot, és mivel köztudott, hogy Kubinyi életművének talán legfontosabb részét a Budapest történetével foglalkozó írások teszik ki, ezért a TBM sorozata jeles írásokkal büszkélkedhet.

A bevezető szerkesztői előszóból megtudjuk, hogy a szerkesztésben-összeállításban annak idején még maga a szerző is segédkezett, és kétségtelen, hogy a kötet rendjét ő határozta meg. A sorrend igen helyesen, az alapozó, általános jellegű művektől (topográfia, székhely és főváros) halad az egyedit felmutatók felé, ezen belül időrendben, az utolsó fejezet pedig életrajzokat tartalmaz.

A fél évszázad kutatásait egybefoglaló 34 tanulmány a magasszínvonalú tartalmi értékek mellett tiszteletet parancsoló terjedelmet mutat fel. Az életmű koherens jellege következtében a két kötetet szinte egyetlen, összefüggő munkaként lehet olvasni, de ez nemcsak a tematikai azonosság következménye. Kubinyi ugyanis szerencsésen egyesítette magában a forrásfeltáró és az elméletalkotó historikust. Nemcsak forrásismerete volt páratlan, de roppant tudásának tárházában tévedhetetlen biztonsággal találta meg, és mutatta fel a legmerészebb elméleteit meggyőzően alátámasztó analógiákat (egy kiváló példa erre a Burgstadt, Vorburgstadt és Stadtbürg című fundamentális opus). Mi sem természetesebb, hogy életműve gyakran váltott ki vitákat, és ő nem kerülte el az alkalmakat, hogy közelebb kerüljön a mindig fiatalos lelkesedéssel

keresett igazsághoz. Azt gondolom, hogy vitapartnerével szerencséje volt, tudós kollégáinak érvei nemegyszer hozzásegítették álláspontjának újragondolásához, vagy akár megváltoztatásához is, aminek eredménye az életmű mindinkább kikristályosodó megállapításai lettek. A nemegyszer általa feltalált új források is módosíthatták véleményét, amelyet ő nem is késlekedett újra és újra formába önteni, igazi tudóshoz illő őszinteséggel. Így a figyelmes olvasó, nézeteinek változását nyomon követve, betekinthez tudósi fejlődésének folyamataiba, Kubinyi történetírói műhelyébe is. Ezért is sajnálható, hogy az egyes témák megértéséhez szükséges historiográfiai áttekintés (azaz a szerző új kutatásainak kritikái áttekintése, s az ezek fényében végrehajtott korrekciók) halála miatt nem készülhettek el.

Mint minden jó tanulmánykötetről, erről is elmondható, hogy több, mint egyes részeinek összessége, az egyes művek egymásra támaszkodnak, erősítik egymást. Különösen az első (*Helyrajz. Budapest egyes részeinek középkori helytörténete.*) és a második (*A királyi székhely és a főváros.*) fejezetre áll ez. Kevésbé kompakt a harmadik, az *Igazgatás, kereskedelem, mezőgazdaság* címet viselő rész, amely két könyvismertetést is tartalmaz, mivel ezek szükségszerűen más narratívát képviselnek. A második kötet nyitófejezete a *Társadalmi csoportok a középkori Budán*, két tanulmánya (*A budai német patriciátus társadalmi helyzete családi összeköttetései tükrében a 13. századtól a 15. század második feléig*, *Budai és pesti polgárok családi összeköttetései a Jagelló-korban*) az életmű talán legtöbbet idézett darabja, a külföldi (elsősorban német) kutatók eredményeit a magyarországi viszonyokra alkalmazó társadalomtörténeti megállapításai és páratlan forrásanyaga miatt. Itt kapott helyet *A középkori budai mészárosceh* című, a ceh iratait és jegyzőkönyvét közlő kötet bevezetője is. (Ennek ismertetését ugyanebben a számunkban találja az olvasó.) Az utolsó, *Arcok a középkori Budáról* című fejezet részben fontos szerepet játszott családok, a nürnbergi Hallerek, a Bécsből Budára került Pemfflingerek, a spanyol zsidó származású Cották, részben pedig egyes személyek: Konrad Wann, Wolfgang Hiller stb. pályáját mutatja be, köz- és társadalomtörténeti tanulságokkal.

A kötetet 77 oldalnyi, illusztrációkat tartalmazó rész zárja. Ezen a helyen és az egyes tanulmányok jegyzetapparátusában nyomonkövethető a szerkesztők munkálkodása. Mivel egységes kiadvány létrehozására törekedtek, átdolgozták, azaz egységesítették az egyes tanulmányok hivatkozási rendszerét. Erre azért volt szükség, mert az eredeti publikációt megjelentető periodikák és kiadványok szerkesztési alapelvei, rövidítési rendszerei időről időre megváltoztak, így az összegzett rövidítésjegyzék és irodalomjegyzék kidolgozása után az új rendszer elemeit volt célszerű mindenhol alkalmazni.

A levéltári hivatkozások esetében továbbá nemcsak egységesítésre, hanem azok aktualizálására is szükség volt, és arra sort is kerítettek. (Ezt elsősorban a MOL Diplomatai Fényképgyűjteményének felállítása indokolta, amelynek jelzetei felváltották a korábban használt mikrofilmtári jelzeteket, sőt a tanulmányok első megjelenését követő, fontosabb forrásközlésekre is felhívják a figyelmet.)

A szerkesztők az illusztrációk rendjét is megváltoztatták: a számszerű adatokat tartalmazó táblázatok megmaradtak a szöveg közé tördelten, a többi külön melléklet-

ként, a második kötet végén került közlésre, mégpedig nem az eredeti sorrendben, az ugyanis ismétlődésekhez vezetett volna, hanem típusok szerinti csoportosításban (pl. alaprajzok, grafionok, családfák).

A régi illusztrációk újraközlése mellett, igen dicséretesen, néhány esetben közvetlenül az eredeti példányokról, új reprodukciót készítettek. Ez kétségtelenül javította a képek minőségét, amely azonban a felfrissítések után is komoly kívánnivalókat hagy maga után. Ezen talán jobb előkészítéssel, a közlés várható paramétereinek előzetes meghatározásával lehetett volna segíteni.

A kötet, a hasonló jellegű munkák elkerülhetetlen, örök hibájába esve, – mivel több rokon témájú tanulmányt fog egybe –, ismétléseket tartalmaz. Sajnálatos, hogy a szerkesztők nem gyomlálták ki ezeket. Feltehetően – s ez mentségükre szolgál – ezt a nehéz és felelősségteljes munkát a legilletékesebbel, Kubinyival kívánták volna elvégeztetni. Ez azonban a szerző elhunytával elmaradt, csakúgy, mint az egyes tanulmányok végén elhelyezendő historiográfiai fejtegetések, a kutatói álláspont módosulásait magyarázó gondolatok rögzítése is, és nem került sor a név- és tárgymutató kidolgozására sem. Azonban, mivel a teljes anyag az opus mellékleteként megjelent CD-ROM-on is, abban minden adat kereshető, ám ne felejtjük el ez a keresési lehetőség egyirányú. Azokról az elemekről, amelyekről eleve nem tudjuk, hogy szerepelnek az anyagban, csak az egész szöveg áttanulmányozása során szerezhetünk tudomást, vagyis ne feledkezzünk meg az apparátus fontos, informatív feladatáról.

A két adathordozót összehasonlítva az tapasztaljuk, hogy a nyomtatott könyv több helyen eltér a tanulmányok eredeti szövegétől, ez pedig a használatot nehezíti, bizonytalanná teszi. A szándék bizonyára az volt, hogy az eredeti anyag – beszkennelve – tanulmányozható legyen a CD-n. Az eltéréseket a szerkesztők jegyzetben jelzik. Egy példa: Az eredeti megjelenéskor a címben (*Polgári értelmiség és hivatalnokréteg Budán és Pesten a Hunyadi- és a Jagelló-korban*) szereplő „hivatalnokrétege” szót „hivatalnokréteg”-re javították. Amikor azonban ez nem történik meg, a jámbor olvasónak kell kiderítenie, szerkesztői beavatkozásról, vagy gépelési hibáról van-e szó. Erre példa a könyv 22. tanulmányának eredeti címe: *Parasztok városba költözése*, amely a szerkesztett-nyomtatott verzióban *Parasztok fővárosba költözése* címre módosult, azonban a szerkesztői megjegyzésekben ezt nem jelölték. Ugyancsak zavaró, hogy a kötet utolsó előtti tanulmányának címében *A Cotta család* Kotta családra változott.

Ez a jelenség az új adathordozók használatának még nem kikristályosodott módját jelzi, vagyis, hogy még nem alakultak ki az e műfajban általánosan elfogadható közlésmódok, amelyekhez közmegegyezéssel igazodhatnánk. Mivel a szerkesztés nem jelzi, hogy a változtatások-javítások – amelyek mint tudjuk az életmű-köteteknél mindig szükségesek – a szerző által, vagy az ő jóváhagyásával történtek-e – úgy tűnik, a feldolgozók mintegy „kijavították” Kubinyit. De vajon mit kezdünk a kétféle verzióval? Idézéseknél, értelmezéseknél melyiket használjuk? A szerző szándékainak pontos közvetítése érdekében esetleg mindkettőt? Úgy tűnik e műfajban a kétféle adathordozó összehangolása még a jövő kiadónak nagy feladata, mondhatni, a kiadói filozófia módosulása jegyében. Mégis a kétféle megjelenési mód nagy nyereség-

nek is felfogható, a nyomtatott verzió jelzi az eredeti iránti tiszteletet, a CD-ROM-változat pedig a tudományos kutatást szolgálja, a szükségesnek tartott korrekciókkal.

Mint ismeretes, a műben összegyűjtött dolgozatok nagy része a *Budapest monográfia* előtanulmánya, amelyek mindegyike beépült az 1973-ban napvilágot látott *Budapest története II., Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején* Kubinyi által írott fejezeteibe (amelyet jelen kötetben nem közöltek újra). Nagyon tanulságos a Budapest-monográfiát kézbevenni és végigkövetni a szerző által a szövegekben tett változtatásokat, sok esetben összevonásokat, a szintézisre törekvő monográfia által megkövetelt gesztusokat. Egy ilyen komparatív elemzés az eljövendő nemzedék szép és hálás feladata lesz.

Mindezen, az alapértékeket nem megkérdőjelező megjegyzések mellett a könyvet az elmúlt évek tudományos könyvkiadása egyik legnagyobb értékének tarthatjuk, amely méltó módon állít emléket az elmúlt emberöltő egyik legjelentősebb, Hajnal István, Mályusz Elemér, Szakály Ferenc, mellé állítható historikusának.

Bessenyei József

Kubinyi András: A középkori budai mészároscéh.

A budai mészárosok középkori céhkönyve és kiváltságlevelei. *Zunftbuch und Privilegien der Fleischer zu Ofen aus dem Mittelalter.*

Szerk. *Kenyeres István.* Budapest, Budapest Főváros Levéltára – Budapesti Történeti Múzeum. 2008. 421 + 14.

Az utóbbi 10 évben több olyan forráskiadvány látott napvilágot, amely a középkorvégi magyar királyság iparát, céheinek a viszonyait világítja meg.¹

Budapest Főváros Levéltára 1949 óta őrzi a budai német mészárosok céhének középkori dokumentumait. Budáról a török elől menekítették a mesterek Nagyszombatba. Itt a céh mint budai testület folytatta munkáját, majd a török kiűzése után visszatelepült a fővárosba. A Budapesti Mészárosok Ipartestülete levéltára a 19. század végén szinte felfedezés számba ment. A gyűjtemény méltán hívta fel magára a figyelmet, hisz – ugyan összefüggő iratanyaggal csupán a 17. század végétől rendelkezik – több középkori oklevelet és egy középkorvégi céhkönyvet tartalmaz. Addig a szakemberek nem tudtak róla. Salamon Ferenc például Budapest középkoráról írva a mészárosokról néhány oklevél és a budai jogkönyv alapján szólt. Nem véletlen tehát, hogy a 20. század elején Iványi Béla a készülő Budapest története okmánytár számára lemásolta. A kiadás azonban nem valósult meg. 1931-ben Borsody-Bevilaqua Béla dolgozta fel a dokumentumokat, és az oklevelekről illetve a céhkönyv egyes részleteiről magyar nyelvű fordításokat közölt. Ezt a könyvet azonban nem szívesen lapozták fel a kutatók. Ugyanis a publikáció nem felelt meg a tudományos követelményeknek, így a forrásegyüttes közre adásának és feldolgozásának a feladatát ez a könyv nem oldotta meg.

Régi adósságot törlesztett tehát Budapest Főváros Levéltára és a Budapesti Történeti Múzeum kiadványa, amely a budai német mészáros céh megmaradt közép-